

פרשת חקת

ביאור פגם הכאת הסלע

בסמיכות למצות פרה אדומה, מספרת התורה (במדבר כ, א) על פטירתה של מרים הנביאה. ופירשו חז"ל שתתימ מג כ, לארשי לש מהיטח לע תרפכמ המודא הרפש ששכש ונדמלל ידכ והזש (א, חכ נטק דעומ) של צדיקים מכפרת. וכדי להבין את בחינת עבודתה הרוחנית של מרים הנביאה יש להקדים את דברי הנביא: "כי העליתיך מארץ מצרים ומבית עבדים פדיתיך ואשלח לפניך את משה אהרן ומרים" (מיכה ו, ד).

ומבאר התרגום שם "ושלחית קדמך תלתא נביין, משה לאלפא מסירת דינין, אהרן לכפרא על עמא, ומרים לאוראה לנשיא", והיינו שעיקר ענינו של משה רבינו היה ללמד תורה לעם ישראל, ועיקר ענינו של אהרן הכהן היה לכפר על עם ישראל על ידי עבודתו בהקרבת הקרבנות וכן על ידי תפילותיו הקדושות, וכדברי התרגום יונתן בפרשתנו (במדבר כ, כט) שנקרא אהרן "עמוד צלותהון דישראל", ועיקר ענינה של מרים הנביאה הוא להשפיע קדושה וטהרה בנשות ישראל, ולהורותן את המעשה אשר יעשון במצוות הנוגעות להן.

וכן מצינו שאחר ששרו משה ובני ישראל אחר קריעת ים סוף את שירת הים נאמר "ותיקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה ותצאנה כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות" (שמות טו, כ), והיינו שלקחה מרים את הנשים למקום צנוע הרחק הרחק ממחנה הגברים, ושם הן שרו יחדיו שירה להקב"ה. וכך במשך כל הארבעים שנה שהלכו עם ישראל במדבר מרים הנביאה היתה מדריכה את נשות ישראל בדרכי הקדושה והצניעות, ובזכותה שמרו על כך כל בנות ישראל בתכלית השלימות.

ובהקשר לפטירתה של מרים ממשיכה התורה ומספרת: "ולא היה מים לעדה ויקהלו על משה ועל אהרן". השייכות בין פטירתה של מרים לכך שפתאום לא היה מים לעדה היא מפני שכל מה שזכו עם ישראל לאותה באר שליוותה אותם במשך כל ארבעים שנות הליכתם במדבר וסיפקה להם מים בשפע זהו רק בזכותה של מרים (ראה תענית ט, א) ולכן באר זו נקראת "בארה של מרים", וכשנפטרה מרים פסקה זכותה והסתלקה הבאר ולא היה מים לעדה.

ואז משה נשא תפילה על כך לפני הקב"ה, וציווה ה': "קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל הסלע" (במדבר כ, ח), כלומר שרצון הקב"ה היה שמשה ידבר אל הסלע שיתן את מימיו, והסלע יתן, ובכך יתקדש שמו של הקב"ה, שהרי יאמרו עם ישראל "ומה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה מקיים דיבורו של מקום, קל וחומר אנו" (רש"י בפס' יב). ומה שציווה ה' את משה לקחת איתו גם את מטהו זהו משום שעל גבי המטה של משה היה חקוק שם המפורש, ומכח קדושת השם המפורש תתעורר חיותו הרוחנית של הסלע וכשידבר אליו משה הוא יצית לדבריו ויתן מימיו.

אולם בפועל משה לא דיבר אל הסלע אלא היכהו כמו שכתוב: "וירם משה את ידו ויך את הסלע במטהו פעמיים ויצאו מים רבים ותשת העדה ובעירם" (פס' יא). ועל כך שמשה היכה את הסלע ולא דיבר אליו, הקפיד עליו הקב"ה ואמר לו: "יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם".

והנה המעיין בסוף פרשת "בשלח" יראה שזמן קצר אחר שיצאו בני ישראל ממצרים גם כן לא היה מים לעדה, וכשצעק על כך משה לפני הקב"ה, ציווה ה': "עבור לפני העם וקח איתך מזקני ישראל, ומטך אשר הכית בו את היאור קח בידך והלכת, הנני עומד לפניך שם על הצור בחורב והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם" (שמות יז, ה-ו).

ונשאלת השאלה: מדוע בפרשת בשלח ציווה ה' את משה להכות את הצור ולהוציא ממנו מים, ואילו במעשה שבפרשתנו, שהיה בשנת הארבעים לצאתם ממצרים, הקב"ה דקדק שמשה ידבר אל הסלע ולא יכה אותו ואף העניש את משה על שינוי זה?

ומבאר הצמח צדק, שבשנה הראשונה לצאת בני ישראל ממצרים, היו העם בעלי מידות קשות ומרות, והרבו בתלונות ומריבות על משה רבנו, ולכן גם הנהגת הקב"ה עמהם היתה בדרך של דין וקושי. ואת זה רמז להם הקב"ה בכך שישועתם באה דוקא בדרך של הכאה - "והכית בצור", כלומר שהנהגה הראויה להם לפי מעשיהם היא הנהגה של דין והכאה.

אולם כעבור ארבעים שנה, כשבאותה העת כבר מתו כל בני הדור הקשה ההוא שיצאו ממצרים, ועמדו לפני משה בני הדור החדש, שהיו רכים יותר בטבעם וראוים להכנס לארץ הקדושה (ראה רש"י בפרשתנו כ, א), היה רצון הקב"ה לנהוג עמהם בהנהגה של חסד ורחמים, ואת זה רמז להם הקב"ה בכך שציווה את משה להוציא להם מים מן הסלע על ידי דיבור דוקא ולא על ידי הכאה, כלומר שאין רצונו יתברך לנהוג עמהם בדרך של דין והכאה, אלא בדרך של חסד ורחמים ולשון רכה.

ומשלא הבין זאת משה, ודיבר אל העם בלשון קשה ואמר להם: "שימעו נא המורים" (פס' י), וכן במקום לדבר אל הסלע הוא הכהו, נגזר עליו שלא יוכל להמשיך להנהיג אותם, שהרי לא בדרך זו חפץ ה' להנהיג את בני הדור ההוא.

לפי ביאור זה תתורץ שאלה נוספת: מדוע בפרשת בשלח הוציא הקב"ה מים לישראל דוקא מן הצור, ואילו בפרשתנו הוציא להם הקב"ה מים מן הסלע?

אך הביאור לכך הוא: כי צור מסמל את הנהגת הדין של הקב"ה המכונה בשם 'אלהים', ורמז לכך ש'צור' גמטריא שם 'אלהים' במילוי (אל"ף, למ"ד, ה"ה, יו"ד, מ"ם) עם הכולל. שזו היתה ההנהגה הראויה לבני הדור שיצאו ממצרים, ולכן הוציא להם הקב"ה מים מן הצור דוקא.

אולם סלע מסמל את הנהגת החסד והרחמים של הקב"ה המכונה בשם הוי"ה, ורמז לכך ש'סלע' גמטריא שם הוי"ה (בהכאה) (י' כפול ה' וה' כפול י', ו' כפול ה', וה' כפול ו'). שזו היתה ההנהגה הראויה לבני הדור העומדים להכנס לארץ הקדושה ולכן הוציא להם הקב"ה מים מן הסלע דוקא. למעשה בדורנו זה, הדרך היחידה למשוך את ליבותיהם של עם ישראל ולקרבתם לאבינו שבשמים היא רק דרך החסד והרחמים. ואם בזמן חז"ל אמרו (סנהדרין קז, ב) "לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת", הרי שבדורנו יש להקדים את ה'ימין מקרבת' ולהגביר אותה על ה'שמאל דוחה', ולנהוג בדרכו של אהרן הכהן שהיה אוהב את הבריות ומקרבת (לתורה) אבות א, יב, כלומר שאהרן הכהן היה מרעיף על הבריות אהבה וחסד ומדבר עמם בלשון רכה ונעימה, ועל ידי זה היה מצליח לקרבתם.

